

---

Podmět v moderní  
**japonštině**

Jiří Matela

---



FILOZOFICKÁ FAKULTA  
MASARYKOVA UNIVERZITA

#466



#466

OPERA FACULTATIS PHILOSOPHICAE  
UNIVERSITATIS MASARYKIANAE

SISY FILOZOFICKÉ FAKULTY  
MASARYKOVY UNIVERZITY

**muni**  
PRESS



総主語

# 主語 題目

主語格

が

主格

---

# Podmět v moderní japonštině

Jiří Matela

---



#466

FILOZOFICKÁ FAKULTA  
MASARYKOVA UNIVERZITA

BRNO 2017

## KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Matela, Jiří

Podmět v moderní japonštině / Jiří Matela. – Brno : Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2017.  
– 282 stran. – (Opera Facultatis philosophicae Universitatis Masarykianae = Spisy Filozofické fakulty  
Masarykovy univerzity, ISSN 1211-3034 ; 466)

Anglické resumé

ISBN 978-80-210-8671-5

811.521 \* 81'367.332.6 \* (048.8)

- japonština

- podmět (lingvistika)

- monografie

811.1/.8 - Různé jazyky [11]

Recenzovali: prof. Zdeňka Švarcová, Dr. (Univerzita Palackého v Olomouci)

Mgr. Petra Kanasugi, Ph.D. (Univerzita Karlova)

© 2017 Jiří Matela

© 2017 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8671-5

ISBN 978-80-210-8672-2 (online : pdf)

ISSN 1211-3034

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-8672-2017>

# Obsah

PŘEDMLUVA .....	9
1 ÚVODEM .....	13
1.1 Ediční a transkripční poznámka .....	16
2 PODMĚT V HISTORICKÉ PERSPEKTIVĚ .....	18
2.1 Antická filozofie .....	18
2.2 Pánini a indická gramatika .....	20
2.3 Arabská gramatika .....	21
2.4 Vývoj konceptu PODMĚT v post-antickém evropském prostředí ..	22
2.5 Pojetí konceptu PODMĚT v současné jazykovědě .....	26
2.5.1 PODMĚT v rámci víceúrovňové analýzy věty .....	27
2.5.2 PODMĚT z hlediska lingvistické typologie .....	30
3 PŘÍSTUPY K PODMĚTU V JAPONSKÉM LINGVISTICKÉM PROSTŘEDÍ .....	35
3.1 Nástin japonského jazykovědného prostředí .....	36
3.2 Úvahy o PODMĚTU v rámci <i>kokugogaku</i> .....	41
3.2.1 Fumihiko Ócuki 大槻文彦 a Školní gramatika <small>gakkóbunpó</small> 学校文法 ..	41
3.2.2 Motoki Tokieda 時枝誠記 .....	44
3.2.3 Minoru Watanabe 渡辺実 .....	47
3.2.4 Seidži Koike 小池清治 .....	50
3.3 Teorie o potřebnosti PODMĚTU .....	53
3.3.1 Generativisticky orientované teorie .....	53
3.3.2 Jošio Nitta 仁田義雄 .....	58
3.3.3 Jošiaki Kawabata 川端善明 .....	61
3.3.4 Keisuke Onoe 尾上圭介 .....	62
3.4 Teorie o nepotřebnosti PODMĚTU .....	65
3.4.1 Akira Mikami 三上章 .....	66
3.4.2 Takehiro Kanaja 金谷武洋 .....	69

3.4.3	Jasutoši Jukawa 湯川恭敏	73
3.4.4	Hiroši Cukimoto 月本洋	75
3.5	Shrnutí kapitoly	78
4	NÁSTIN POJETÍ JAZYKA A ZÁKLADNÍCH LINGVISTICKÝCH KATEGORIÍ	81
4.1	Východiska a závazky lingvistického zkoumání	81
4.2	Přístupy k jazykovému významu	84
4.3	Pojetí PODMĚTU jako jazykové kategorie	87
4.4	Pojetí VĚTY jako kategorie japonského jazyka	90
4.5	Klasifikace slovních druhů v japonštině	94
4.6	Status konstrukcí v analýze japonského PODMĚTU	100
4.7	Shrnutí kapitoly	102
5	KONSTRUKCE S PARTIKULÍ GA	104
5.1	Konstrukce [NP <i>ga</i> ] jako vyjádření pádu	107
5.1.1	Nominativ v tranzitivních konstrukcích	111
5.1.2	Nominativ v ditranzitivních konstrukcích	116
5.1.3	Nominativ v netranzitivních slovesných konstrukcích	122
5.2	Nominativ v adjektivních konstrukcích	130
5.2.1	Nominativ v adjektivních konstrukcích subjektivního konstruování	133
5.2.2	Nominativ v adjektivních konstrukcích objektivního konstruování	138
5.2.3	Nominativ v konstrukcích s adjektivním gramémem	141
5.3	Konstrukce [NP <i>ga</i> NP COP]	146
5.4	Záměna partikulí <i>ga</i> a <i>no</i> ve vztazných konstrukcích	150
5.5	Konstrukce s dvojím nominativem	154
5.6	Obecná struktura obsahového plánu konstrukce [NP <i>ga</i> ]	161
5.7	Otázka elipsy pádové partikule <i>ga</i>	165
6	KONSTRUKCE S PARTIKULÍ WA	172
6.1	Základní přehled konstrukcí s partikulí <i>wa</i>	174
6.2	Shrnutí dosavadních přístupů k funkci partikule <i>wa</i>	177

6.3 Pojetí TÉMATU jako prvku informační struktury . . . . .	181
6.4 Konstrukce [NP <i>wa</i> ] . . . . .	185
6.4.1 Konstrukce [NP <i>wa</i> NP] . . . . .	185
6.4.2 Konstrukce [NP <i>wa</i> NP COP] . . . . .	192
6.4.3 Konstrukce [NP <i>wa</i> NP <i>ga</i> PRED] . . . . .	200
6.4.4 Konstrukce [NP <i>wa</i> PRED] . . . . .	203
6.5 Partikule <i>wa</i> v predikativních konstrukcích . . . . .	212
6.6 Obecná struktura obsahového plánu konstrukce [NP <i>wa</i> ] . . . . .	220
 7 ZÁVĚREM . . . . .	 228
 POZNÁMKY K JEDNOTLIVÝM KAPITOLÁM . . . . .	 234
1 Úvodem . . . . .	234
2 Podmět v historické perspektivě . . . . .	234
3 Přístupy k podmětu v japonském lingvistickém prostředí . . . . .	236
4 Nástin pojetí jazyka a základních lingvistických kategorií . . . . .	240
5 Konstrukce s partikulí <i>ga</i> . . . . .	243
6 Konstrukce s partikulí <i>wa</i> . . . . .	248
7 Závěrem . . . . .	252
 SUMMARY . . . . .	 253
 LITERATURA . . . . .	 255
Seznam obrázků . . . . .	265
Seznam použitých zkratk . . . . .	265
 JMENNÝ REJSTŘÍK . . . . .	 267
 VĚCNÝ REJSTŘÍK . . . . .	 270
 SEZNAM PŘÍKLADŮ Z KORPUSU BCCWJ (BALANCED CORPUS OF CONTEMPORARY WRITTEN JAPANESE) . . . . .	 279



*A tak, v japonštině, hojnost funkčních přípon a spletnost částic předpokládá, že SUBJEKT postupuje výpovědi skrze jistá opatření, repetice, zpoždování a naléhavosti, jejichž konečný objem (již nelze hovořit o pouhé sekvenci slov) činí právě ze SUBJEKTU jednu velkou prázdnou skořápku slov, a nikoliv ono plné jádro, které má řídit naše věty, z vnějšku a z výšky. To, co se nám pak jeví jako přemíra subjektivity (říká se, že japonština vyjadřuje dojmy, ne skutečnosti), je mnohem spíše způsob, jakým v rozkouskovaném, zprohýbaném a rozdrobeném jazyce SUBJEKT rozředit, nechat vykroacet, až zcela do prázdna.*

*Roland Barthes, L'Empire des signes (Říše znaků), 1970*

# PŘEDMLUVA

Text knihy, kterou držíte v ruce, vychází z disertační práce *Pojetí podmětu v moderní japonštině*, jež byla obhájena na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně v květnu 2016 a již jsem završil své doktorské studium oboru Obecná jazykověda tamtéž. Tato kniha je však něčím víc, než jen shrnutím výsledků mého doktorského bádání – je současně reflexí a svědectvím o cestě, na kterou jsem se vydal již v roce 2008. Tehdy jsem, jako student programu japonského Ministerstva vzdělávání, kultury, sportu, vědy a technologií na Ucuonomijské univerzitě v prefektuře Točigi, horečně hledal téma, do něž bych se mohl ponořit a postavit na něm plánované doktorské studium jazykovědy. K problematice japonského podmětu mne do značné míry nasměroval profesor Karel Fiala, působící na Prefekturní univerzitě ve Fukui, když na jeden z mých prvních dotazů stran japonské lingvistiky odpověděl slovy: „K japonštině neexistuje dosud opravdu spolehlivá obecná, jednotná, hluboce teoreticky propracovaná a všeobecně uznávaná teorie podmětu, a proto by všechny úvahy o podmětu měly začínat touto skutečností.“ Problém, který si většina Evropanů studujících japonský jazyk spojuje s osvojováním správného užívání partikulí *wa* a *ga*, se pro mne stal předmětem objevování nových a nových pohledů, zákoutí a souvislostí japonského jazyka a lidského jazyka vůbec – mnohá poznání přitom svými důsledky dalece přesáhla oblast zmíněných dvou partikulí.

Tato kniha je tak současně svědectvím o vstřebávání poznatků, o tříbení myšlenek a postojů, a především o zrání mladého jazykovědce, který poznává, jak nesamozřejmé jsou mnohé lingvistické kategorie tvář v tvář rozmanitosti skutečného jazykového života. Odráží dlouhé hodiny, dny a týdny, jež jsem strávil pročitáním odborných knih, článků a esejů v japonštině, angličtině a češtině. Naznačuje zvědavost, s níž jsem se pustil do poznávání jazykovědy v tradici pražského funkčního strukturalismu, zanícení, s nímž jsem se pustil do poznávání rozličných směrů tzv. kognitivní lingvistiky, a doufám, že naznačuje také upřímnost, s níž se pokouším oba výše zmíněné lingvistické přístupy smířit a sblížit. Jedním z nejdůležitějších poznání, s nimiž jsem z doktorského studia obecné jazykovědy odcházel, bylo to, že lingvistické kategorie a pojmy, jimiž jazyky popisujeme – včetně pojmu *PODMĚT* –, zde nejsou přítomny, čekajíce, až budou objeveny, nýbrž jsou zaváděny lingvisty za účelem popisu a výkladu jazykových jevů, jež jsou součástí naší každodenní žité zkušenosti. Jejich zavádění by pak mělo být opatrné, uvážlivé a rozumné. O takový přístup jsem se také pokusil v knize, kterou máte před sebou.

Tato kniha je tedy reflexí mé cesty po stopách japonského podmětu. Na této cestě jsem však nikdy nebyl zcela sám a cítím potřebu upřímně poděkovat všem, kdo mi při práci na textu této knihy i při studiu jazykovědy byli nápomocni radou, vedením, byli mi oporou i inspirací. Děkuji profesoru Karlu Fialovi a profesorce Zdence Švarcové za četné písemné i osobní konzultace stran japonské lingvistiky. Děkuji všem svým japonským učitelům a profesorům, kteří mi pomáhali a stále pomáhají pronikat do tajů japonského jazyka a jazykovědy. Děkuji také všem svým kolegům za všechny příjemné a plodně strávené chvíle během celého mého studia, za četné inspirativní diskuse a podněty, které mi pomáhaly tříbit názory na jazyk a jazykovědu. Zvláštní dík patří mému školiteli, doc. RNDr. Tomáši Hoskovcovi, CSc., za dlouholeté vedení nejen na cestách lingvistických, za vstřícnost a přátelství, za bezmeznou trpělivost s mojí nezřídkavou tvrdohlavostí i za vše ostatní. Své rodině, přátelům a blízkým děkuji za veškerou podporu, které se mi dostávalo a dostává a díky níž jsem tím, kým jsem.

Ve Veselí nad Moravou, 1. ledna 2017

J. Matela

*Tuto knihu věnuji profesorům Karlu Fialovi a Jošihiko Ikegamimu.*





# 1 ÚVODEM

Popis přirozeného jazyka lze považovat za základní cíl lingvistiky jako vědní disciplíny, a to bez ohledu na specifika konkrétních teoreticko-metodologických rámců. Při konstruování popisu struktury a fungování jazyka lingvisté zavádějí různé kategorie, jež mají umožnit generalizaci a klasifikaci rozličných řečových jevů. Mnohé z těchto kategorií jsou poté využívány nejen při sestavování deskriptivních gramatik jednotlivých jazyků, ale mimo jiné také při typologických klasifikacích jazyků světa. Pomineme-li, že za jednu ze základních kategorií tohoto typu – ve smyslu intelektuálního konstruktu – lze označit i samotný jazyk, patří ke klíčovým lingvistickým kategoriím **PODMĚT**. Jakkoliv se podmět může jevit jako kategorie či koncept v jazyce elementární, jedná se o koncept dlouhodobě problematický, především co se týče jeho aplikovatelnosti na popis jazyků určitého typu. Mezi takovéto jazyky patří i moderní japonština, a právě otázka podmětu v moderní japonštině je hlavním předmětem této monografie.

Volba problému podmětu v moderní japonštině pro tuto studii má dvě základní motivace. Tou první je existence širokého spektra diskusí v japonském lingvistickém prostředí, jež řeší otázku přítomnosti a povahy podmětu v japonštině. Tento diskurs, jenž bývá označován pojmem *šugo-ron* – teorie podmětu, je ve své podstatě polarizován na teorie, jež existenci podmětu v japonštině popírají, a na teorie, jež jeho existenci uznávají. Důvody těchto rozporů lze spatřovat jednak „intra-lingvistické“ (především

pak charakter japonského jazykového materiálu), jednak „extra-lingvistické“ (sem lze zařadit faktory metodologické, ideologické aj.). Jednoznačné, uspokojivé a obecně přijímané řešení výše zmíněných disputací v současnosti stále chybí.

Druhým motivem pro volbu tématu této studie je skutečnost, že právě podmět je kategorií, která hraje v mnoha ohledech klíčovou roli při typologické klasifikaci jazyků, včetně japonštiny. Podmět jako větněčlenská kategorie představuje jeden ze základních prvků v syntakticky orientované klasifikaci jazyků, přinejmenším počínaje klasickou studií Josepha Greenberga z roku 1966. Greenberg pokládá konstrukce obsahující podmět a přísudek za jazykové univerzálie a z této pozice při klasifikaci jazyků podle bezpříznakového slovosledu následně vychází mnoho dalších autorů.<sup>1</sup> Je zřejmé, že pro úspěšnou aplikaci tohoto druhu klasifikace je zapotřebí v první řadě solidní teorie vymezených kategorií (tedy též kategorie PODMĚT). V neposlední řadě se zdá, že podmět v určitém ohledu souvisí nejen s tranzitivitou, pasivizací či kauzativitou, ale i s celou řadou dalších jevů, jež přesahují úzký rámec syntaxe a většinou bývají objektem textových analýz, stylistiky či lingvistické antropologie.<sup>2</sup>

Struktura textu této monografie je následující: Kapitola druhá, která následuje po tomto úvodu, představí vývoj konceptu PODMĚT v historické perspektivě, od filozofických teorií antiky přes zavedení konceptu SUBJEKT do jazykovědných bádání až po moderní syntaktické a typologické přístupy k podmětu. Kapitola třetí pak stručně představí různorodost teorií podmětu v japonském lingvistickém prostředí. Důraz klademe především na teorie, jež popírají existenci podmětu, tedy tzv. *šugo haiši-ron* – teorie zrušení podmětu. Dotyčná kapitola přitom představí nejen teorie z obou stran disputačního spektra, ale bude také ilustrovat různost přístupů v japonském lingvistickém prostředí. Kapitoly dvě a tři mají za cíl vytvořit pozadí pro naši vlastní analýzu, která bude provedena v kapitolách následujících.

Jelikož za jeden ze zdrojů problematičnosti podmětu v japonštině pokládáme určitá teoreticko-metodologická východiska, jako součást navrhovaného přístupu nejprve představíme obecně lingvistická východiska, aplikovaná následně v naší analýze. Těmto východiskům se věnuje kapitola

čtvrtá, jejímž cílem je především vymezit větu jako konstrukt, v jehož rámci se podmět nejčastěji rozebírá.

Otázka podmětu v japonštině bývá ve většině případů diskutována v souvislosti s funkcemi partikulí *wa* a *ga*. Přestože pouze popisem funkcí těchto dvou morfémů nelze otázku podmětu beze zbytku zodpovědět, volí i naše analýza zmíněné partikule za výchozí bod. Kapitola pátá představí funkce partikule *ga*. Ta je v literatuře nejčastěji klasifikována jako označení nominativního pádu, proto i zde hlavní pozornost věnujeme otázce pádů a pádové povahy zmíněné partikule. Následující šestá kapitola představí funkce partikule *wa*, v literatuře nejčastěji spojované s konceptem TÉMA, kapitola tedy bude obsahovat mj. obecně jazykovědný přístup k tomuto konceptu. V obou kapitolách, páté i šesté, vycházíme z užití daných partikulí v konkrétních konstrukcích. Závěrečná sedmá kapitola bude shrnutím celé práce a nástinem východisek pro další možné analýzy moderní japonštiny ve vztahu k podmětu.

Metodologie analýzy v této studii vychází z prototypového pojetí kategorií, které je jedním z výchozích postojů moderní kognitivní lingvistiky. Vztah prototypového centra určité kategorie k její méně prototypické periférii pokládáme za stupňovitou reprezentaci příznakovosti – čím více je člen vzdálen centrálnímu prototypu dané kategorie, tím příznakovější hodnotou disponuje. Pro posuzování příznakovosti určité konstrukce je zde využita metoda diferenčního vyšetřování, tedy porovnávání dané konstrukce s konstrukcemi jinými, pokud možno minimálně formálně odlišnými.<sup>3</sup> Konstrukci pokládáme za symbolickou jednotku (v kognitivně lingvistickém pojetí), respektive za jednotku znakovou (v pojetí funkčně strukturálním), tedy jako jednotu výrazového a obsahového plánu, bez ohledu na odlišnosti, které v tomto pojetí mezi kognitivní lingvistikou a evropským strukturalismem existují.<sup>4</sup> Stejně jako jiné práce, i tato studie zastává pozici uznání solidarity plánů výrazového a obsahového. Odlišnost výrazu tedy s sebou nutně nese odlišnost v obsahu určité konstrukce.<sup>5</sup> To vede k primárnímu potlačení synonymie. Snaha o generalizaci funkcí vybraných výrazů v různých konstrukcích pak má za důsledek primární odmítnutí homonymie funkčních výrazových prostředků ve prospěch hledání obecnějšího

obsahového schématu.<sup>6</sup> Další metodologická východiska budou představena v kapitole čtyři. Primárním objektem analýzy je moderní japonština. Kromě jejího synchronního popisu však v určitých bodech saháme také k jejím starším vývojovým fázím, především za účelem ilustrace proměn funkcí některých výrazových prostředků a jejich motivací.

Cílem této monografie je kromě zhodnocení dosavadních přístupů k otázce podmětu v moderní japonštině především představit syntetický aparát, jenž má ambice integrovat pojetí podmětu (či „podmětovosti“) japonštiny jak pro potřeby gramatického popisu, tak také pro potřeby typologické či didaktické (tj. pro oblast výuky japonštiny jako cizího jazyka).

## 1.1 Ediční a transkripční poznámka

Jednotná a obecně přijímaná transkripční norma pro přepis japonských výrazů do češtiny je stále do značné míry předmětem akademických diskusí. V této knize je užito české transkripční normy tak, jak ji specifikují Barešová a Dytrtová (2014). V příkladech převzatých z korpusu či literatury ponecháváme uvozovky, vyskytují-li se ve zdrojovém materiálu tzv. *kagikakko*. Pro přepis případných čínských příkladů v poznámce 71 na straně 247 je použito mezinárodní transkripce *pinyin*. Korejská jména z japonských zdrojů uvádíme v mezinárodně standardní revidované transkripci z roku 2000. Česká norma transkripce japonštiny neřeší principiální spojování či dělení morfémů, a proto volíme spojovník tam, kde to dle vlastního soudu pokládáme za vhodné. Japonská i čínská osobní jména jsou uváděna v pořadí běžném v českém prostředí, tj. osobní jméno před příjmením. Při uvádění jmen autorů a bibliografických údajů anglicky psané literatury jsou tyto ponechány v původní formě zápisu. Pro zachování maximální explicitnosti původního tvaru jména při zapojení do českého textu skloňujeme pouze příjmení. Osobní jména nejsou přechylována. Citace a příklady z japonštiny a čínštiny jsou doplněny překladem do češtiny (příklady pak též anotovány). Není-li uvedeno jinak, jsou překlady naše vlastní, včetně překladů z evropských jazyků. Japonská terminologie

je primárně při prvním výskytu zapsána v japonštině s doplněním čtení v české transkripci.

Jelikož hlavním objektem analýzy v této knize je jazyková konceptualizace a vztah funkce a formy, pokládáme za patřičné zmínit také jistá grafická ustanovení, která jsou doplněna seznamem použitých zkratek. Jazykovou formu (tedy fonologickou rovinu výrazu) zapisujeme kurzívou. Obsah (tedy sémantickou rovinu výrazu) zde pojíme s konceptem, respektive konceptualizací, a v tradici kognitivní lingvistiky zapisujeme kapitálkami. Pro zápis struktury konstrukcí dle Langackerovy kognitivní gramatiky užíváme hranatých závorek a lomítka, oddělujícího výrazový a obsahový plán konstrukce. Příklady jsou čerpány především z citované literatury, dále potom z korpusu japonského Národního institutu pro výzkum japonského jazyka (*Kokuricu kokugo kenkjúdžo*) *Balanced Corpus of Contemporary Written Japanese* (BCCWJ). Jedná se o vyvážený korpus současné psané japonštiny, který je přístupný online skrze nástroje *Šónagon*, *Čúnagon* a NINJAL-LWP.<sup>7</sup>



## 2 PODMĚT V HISTORICKÉ PERSPEKTIVĚ

PODMĚT patří k důležitým pojmům moderní západní lingvistiky, především pak v oblasti syntaktických analýz. Jeho přítomnost v teoriích, jež se jazykem zabývají, má však ve srovnání s relativně mladou jazykovědou – coby moderní vědní disciplínou – mnohem delší historii. Původ tohoto konceptu je pak spíše než v teoriích zabývajících se v úzkém slova smyslu jazykem nutno hledat v oblastech jiných. Japonská lingvistika se s PODMĚTEM seznamuje skrze západní gramatiky teprve na přelomu předmoderního a moderního období,<sup>1</sup> tedy v době, kdy má již PODMĚT za sebou téměř dvě a půl tisíciletí historické existence.

V této kapitole si klademe za cíl přiblížit koncept PODMĚT v historickém vývoji, jehož výsledkem je jeho současné chápání jako prvku větné struktury. Pro ilustraci různorodosti, která je mnohdy důsledkem specifík jazyků, jež jsou objektem popisu, a také pro ilustraci jisté nesamozřejmosti potřeby tohoto konceptu, zmíníme kromě evropského vývoje též stručně perspektivu indickou a arabskou.

### 2.1 Antická filozofie

Nejstarší výskyt konceptu podobného PODMĚTU je nutno hledat nikoliv v textech, jež se zabývají jazykem, nýbrž v textech filozofických. Řecký fi-

lozof Aristotelés (384–322 př. n. l.) v rámci své logiky spatřoval nutnost vymezení pojmů *onoma* a *rhéma* pro uchopení věty, totiž soudu (*logos*).<sup>2</sup> Na samém počátku svého spisu *Peri herméneias* Aristotelés píše:

„Nejprve je třeba stanovit, co je jméno a co sloveso, potom, co je zápor a klad a co soud a řeč. [...] Jméno je hlas, mající význam podle dohody bez časového určení, jehož žádná část nemá význam. [...] Sloveso je slovo, které spoluznačí čas, jehož žádná část nemá samostatný význam a jež je vždy označením toho, co se vypovídá o jiném. [...] Jména nebo slovesa o sobě nazvěme výrazy, ježto není možno o někom říci, kdo takovýmto způsobem svým hlasem něco vyjadřuje, že vypovídá, ať už je to odpověď na něčí otázku anebo vlastní vyjádření.“ (Aristoteles 1959: 25–27)

Pojmy *onoma* (jméno) a *rhéma* (sloveso) Aristotelés přebírá od Platóna (427–347 př. n. l.). Aristotelés nerozlišuje mezi logickou strukturou určitého soudu a jazykovou strukturou věty či výpovědi. Pojmům *onoma* a *rhéma* tak u něj do značné míry odpovídají pojmy *hypokeimenon* a *katégorúmenon*, představené ve spisu *Katégoriai* ze souboru *Organon*. *Hypokeimenon* představuje substanci, o níž se cosi vypovídá, tedy PODMĚT. *Katégorúmenon* pak představuje to, co se o podmětu vypovídá, tedy PŘÍSUDEK. Je však také zřejmé, že obě dvojice u Aristotela, tedy *onoma/hypokeimenon* a *rhéma/katégorúmenon*, je potřeba v dnešním pojetí vztáhnout k TÉMATU a RÉMATU, tedy prvkům informační struktury, spíše než k prvkům struktury syntaktické.

Do gramatické analýzy jazyka (řeckého) byly Aristotelovy pojmy vnese-ny stoickou školou. Stoikové označovali PŘÍSUDEK jako *katégoréma*. Přestože přísudek může tvořit větu (*lekton*) sám o sobě, rozlišovali větu „úplnou“ – *lekton autoteles* a větu „neúplnou“ – *lekton ellipes* podle toho, zda je explicitně verbalizován *hypokeimenon*. U jména, jež vyjadřuje *hypokeimenon*, se dále rozlišovaly pády, *ptóseis* – nominativní pád byl označován jako *onoma*, případně *ptósis orthé*, ostatní pády pak jako *ptóseis plagiai*.<sup>3</sup> Určení pádů se přitom odvíjelo od tvaru koncovky jména. Podle pádu jména vyjadřujícího *hypokeimenon* se pak u přísudku *katégoréma* rozlišovala slovesná kongruence, *symbama* (jméno v pádu nominativ), a rekce, *parasymbama* (jméno